

Yirmibirinci Yüzyıl Mimarisinden Bir Örnek Modern Sanat Müzesi

Yapılmadan çok önce bile sanat dünyasında büyük heyecan yaratan Bilbao Guggenheim Müzesi geçtiğimiz yılın Ekim ayında açıldı. Tasarımı Frank O. Gehry tarafından yapılan müze, garip kıvrımlı yapısı ve yeni malzeme kullanımıyla 21. yüzyılın mimarisi hakkında bizlere ipuçları veriyor. İçinde modern ve çağdaş sanat yapıtlarını ağırlayan müzenin kendisi bir sanat yapıtı olarak şimdiden Bilbao'nun simgesi haline geldi.

Garip metalimsi pırıltılarla, Nervio ırmağının kıyısında, sularla akıp gitmeyi bekleyen 21. yüzyılın Nuh'un gemisi bütün görkemiyle yükseliyor. İspanya'nın Bask bölgesinin Bilbao kentindeki Guggenheim Müzesi, metal kıvrımları, İspanyol kireçtaşıyla ilginç bir yapı olmanın yanı sıra dev bir heykel olarak etrafındaki yeşil tepelere, mavi gökyüzüne adeta meydan okuyor. Amerikalı mimar Frank O. Gehry tarafından tasarlanan, mimari yapısıyla alışılmış tüm yapı kavram ve biçimlerinden ayrı, bir o kadar da son

dönem sanat akımları ve hareketlerinden yapısında öğeler içeren müze, içinde birçok çağdaş sanat yapıtını ağırlıyor.

Müze, geçtiğimiz Ekim ayının 19'unda Bask hükümeti yetkilileri, Solomon R. Guggenheim Vakfı yöneticileri, sanat ve iş dünyasının önde gelen isimlerinin de katılımıyla İspanya Kralı tarafından açıldı. 20. yüzyılın Amerikan ve Avrupa sanatını bünyesinde barındıracak olan müzenin modern ve çağdaş sanatın uluslararası merkezi olacağı düşünülüyor.

Merkezi New York'ta bulunan Solomon R. Guggenheim Vakfı, 1937'de modern ve çağdaş sanatın her türlü biçim ve yapı örneklerini toplamak, korumak, araştırmak ve sergilemek için kuruldu. O günden bu yana Vakıf 20. yüzyıl sanat örneklerini toplayarak geniş bir koleksiyon ve sergileme programı oluşturdu. New York'taki müzenin dışında Guggenheim Vakfı'nın dört müzesi bulunuyor. Bunlardan biri Amerikada'ki SoHo Guggenheim Müzesi. Avrupa'da ise Bilbao müzesiyle birlikte üç müze var. Bunlar Bil-

bao'daki Guggenheim Müzesi, Berlin Guggenheim Müzesi ve Venedik'teki Peggy Guggenheim Koleksiyonu olarak sıralanır.

Bilbao Guggenheim Müzesi'nin kuruluş aşamaları oldukça ilginç: Bilbao, II. Dünya Savaşı'ndan önce İspanya'nın en zengin kenti olarak biliniyordu. Ülke gelirinin büyük bir bölümü, buradaki gemicilik, madencilik ve bankacılık sektörlerince sağlanıyordu. Endüstrinin kullandığı teknolojinin yaşlanmasıyla birlikte kentin ekonomisi de çöktü ve geriye eski tersaneler ile atölyeler kaldı. Kenti eski günlerine kavuşturma amacıyla, gemicilik ve ağır sanayinin yanında yeni bir ekonomik atılım sağlayacak bir plan geliştirildi. 1980'lerin sonlarında ortaya konan bu planda Bilbao'yu bir kültür kenti haline getirmek vardı. Bu amaçla bir modern ve çağdaş sanat müzesi, planın ana hedeflerinden biri olarak karşımıza çıkıyordu.

1991 yılında Bask hükümeti yetkilileri, Solomon R. Guggenheim Vakfı'na Bilbao'nun yenilenme planına katılmalarını önerir. Aynı yılın Aralık ayında Vakfın bağımsız bir kurum

olan müzeyi işletmesi yönünden anlaşmalar sağlanır. 1992 yılının Şubat ayında da anlaşmalar resmileştirilir.

Bilbao kentinin yenileme planında önemli bir yeri olan Guggenheim Müzesi'nin yapımı Avrupa Topluluğunun değişim süreci de gözönüne alınarak şehrin görünüm ve yapısını değiştirecek başka projeler de geliştirilir. Birçoğu yine dünyanın en önde mimarlarınca tasarlanan projelerin başında 1995 Kasım ayında açılan, Sir Norman Foster tarafından tasarlanan yeni metro sistemi vardır. Kent havalanının yenilenmesi ve Nervion Irmağı'nın üstünden geçecek Urbitarte ayaklıköprüsü, Santiago Calatrava'nın eserleridir. Bunların yanında, liman bölgesi tasarım Ceser Pelli'ye ait. Guggenheim Müzesi'nin yanında yer alacak bu proje eski tersanelerin parklara, apartmanlara, iş ve alışveriş merkezlerine dönüştürülmesini kapsıyor.

1991 yılında Bask hükümeti ve Guggenheim Vakfı tarafından düzenlenen uluslararası tasarım yarışmasının ana hatları, büyük boyutlu modern ve çağdaş sanat eserlerinin sergilenmesine olanak sağlayacak, kent li-

manı, tarihsel geçmiş ve yenileme planına uygun bir yapı tasarımı olarak ortaya kondu. Gehry'nin kazanan yapıtı, bu doğrultuda sanat tarihçileri, Bask hükümeti yetkilileri ve Guggenheim Vakfı temsilcilerinin oluşturduğu bir jüri tarafından seçildi.

Gehry'nin tasarımının seçilmesinin başka nedenleri de vardı. Tasarımın dünya çapında tanınacak bir yapıt olmasının yanısıra, Eyfel kulesi, Pisa kulesi gibi, Bilbao'nun simgesi olması da amaçlanmıştı. Bu tasarımın seçilmesinin bir başka nedeni de yapının, Frank Lloyd Wright tarafından tasarlanan, ikonoklastik bir biçim sergileyen New York Guggenheim Müzesi'ne yapısal yönden benzerlikler taşımasıydı. Wright'ın, New York'un 5. Caddesindeki 1959'da yapılan soyut, spiral biçimli yapısı, bugün bile şaşırtıcı, ilgi çekici, dahası heyecan verici bir görünüm sergiler. Gehry'nin eseri, kendisinden beklenenlerin tümünü karşılamakla kalmayıp, yepyeni özellikler ve mimari biçimler getirdi. Gehry'nin tasarımının hayat bulduğu müze 24 000 m² alan kaplıyor. Yüksekliği 50 metreyi geçen bina, çelik,

İster Bilbao'nun çok uzağında ister içinde olun şehrin bir yerlerindeki titanyum kütleleri hemen göze çarpıyor. Her köşe başından sizi yakalayan bina kıvrımlı yapısıyla Bilbao'yu da adeta ışığa boğuyor. Soldaki ilk resimde binanın 50 metreye varan kubbesinin içi görülüyor. Buradan geçen güneş ışıkları, New York'taki Frank Lloyd Wright'ın tasarımı olan Guggenheim Müzesi gibi içeriği aydınlatıyor. İkinci küçük resimde binanın inşaat aşamasından bir görüntü var.

titanyum, cam, güneş ışıklarına göre şaşırtıcı bir şekilde renk değiştiren İspanyol kireçtaşı gibi birçok malzemenin birleşimiyle, farklı bir görünüm sergiliyor. Farklı hacimler, kıvrımlı titanyum ve cam duvarlar birbiri içine geçip bir kaos oluştururken aslında yapının merkezini oluşturan, metalik bir çiçeği anımsatan çatısıyla atrium, orta avlunun etrafında kıvrılarak dönüyor. Wright'ın New York'taki yapısında olduğu gibi, çatının ortasından güçlü bir ışık etrafı aydınlatırken, güneş ışınları her yerde yansıyor. Bu geniş orta avludan dikdörtgenler prizması gibi klasik sayılabilecek hacimlerin yanında, farklı hacim ve yapıya sahip 19 galeriye ulaşmayı sağlayan kıvrımlı

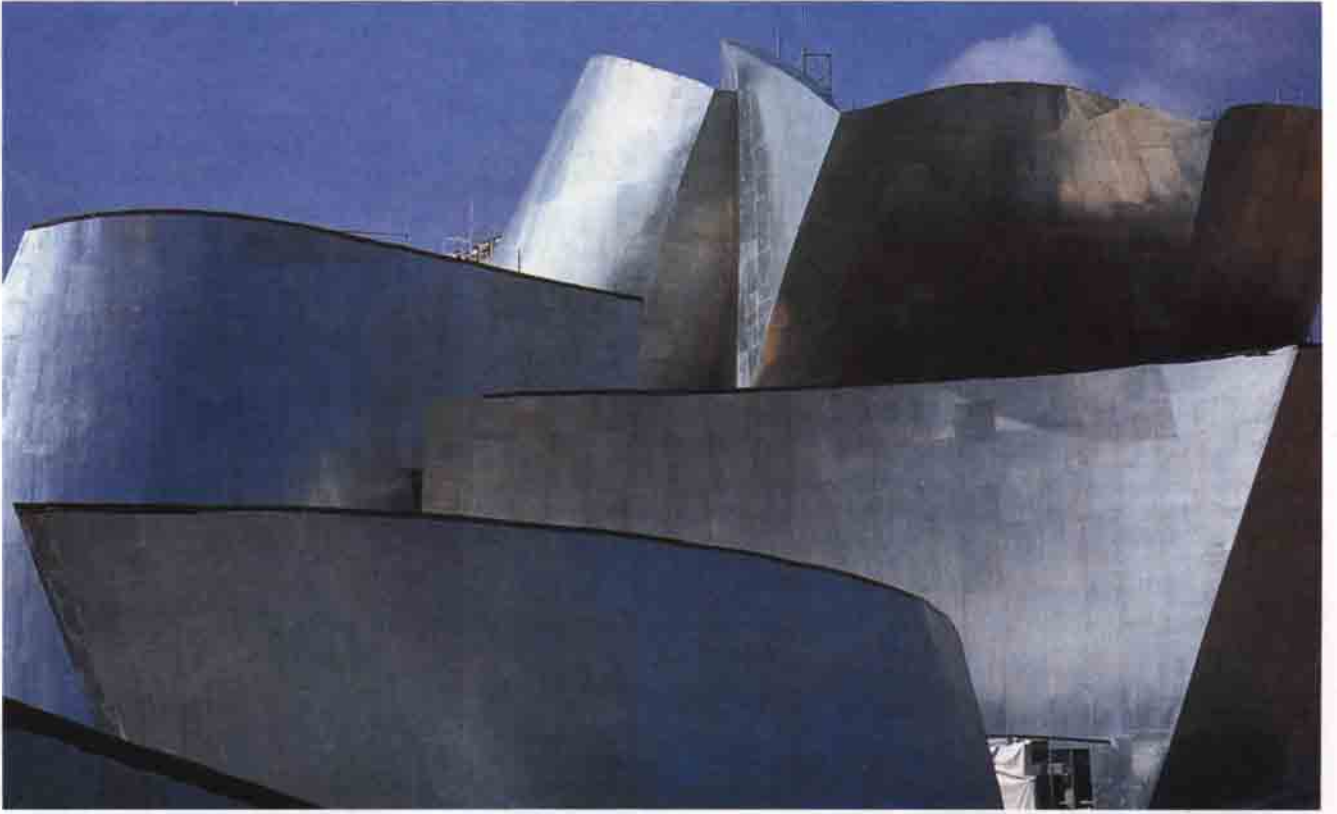
yollar, merdivenler, cam asansörler bulunuyor.

Hacimlerin zenginliği ve çeşitliliği müzenin içini de farklı kılıyor. Birçok galeri çok ünlü sanatçılara ev sahipliği yapıyor. Müzenin bir başka özelliği ise dünyanın en büyük galerisine sahip olması. Neredeyse 140 metre uzunluğunda ve 30 metre genişliğinde, kemer kırışlı bu galeri, La Salve köprüsünü ve uzantısını, müzenin ayrılcı hacimsel yapısıyla bütünleştiren kulelerin birinin altında bulunuyor.

Müzenin dış görünümü ve iç yapısı kadar, sergilenen eserler de ilgi çekici. Dışarıda ana girişte Jeff Koons'un 10,70 metrelik topiaryesque yavru köpeği sizi karşılıyor. Büyük galerilerde

ise devasa minimalist heykeller sergileniyor. Bunlardan biri, 38 metreye yakın uzunluğu ve 174 ton ağırlığıyla, Richard Serra'nın üç kıvrık çelik duvardan oluşan "Yılan" adlı yapıtı. Claes Oldenburg'un dev boyutlardaki bir İsviçre çakısını andıran parlak kırmızı "Bıçak Gemisi", yanından çıkan motorlu kürekleri ve inip kalkan bıçaklarıyla deviniyor. Jenny Holzer'in iki katlı bina boyutundaki yanıp sönen kırmızı ve mavi ışıklardan oluşan elektronik tabelası, anlaşılmaz bir dille bir şeyler anlatmayı sürdürüyor. Yves Klein'in beş "Ateş Çeşmesi" ara ara patlayarak havuzda mavi alevler saçıyor.

İçeride yine ilginç sanat örnekleri var. Picasso, Kandinsky, Barque, Miro,

Titanyumla kaplanan bina için 20 000 üzerinde plan hazırlandı. Binanın yapımı iki buçuk yıl sürdü. Çelik konstrüksiyon üzerine perçinlenen bu titanyum tabakaları geminin güçlü koruyucu kalkanlarını oluşturuyor!

Giacometti, Matisse, Arshile Gorky, Sol Le Witt, Anselm Kiefer, Brancusi, Leger gibi sanatçıların yapıtlarını görmek mümkün. Müzenin birinci katında bu sanatçıların kimilerinin yanında 1960'tan günümüze Avrupa sanatı, Amerika sanatı, pop, minimalizm, kavramsal sanat, Stand Douglas ve Bill Viola'nın video kurgulamalarını görmek mümkün. İkinci katta yine sanatçıların bireysel yapıtları yanında 1960'tan günümüze Amerikan resmi, Giacometti, Gosky ve Kelly'nin kâğıt üzerine yaptıkları karakalem çalışmaları, yüzyıl ortalarında Amerikan sanatı adı altında soyut dışavurumcu örnekleri, "Art informel" ve figuratif soyutlama sanat eserleri bulunuyor. Mü-

zenin üçüncü katında yeni dışavurumculuk alt başlığıyla 1980'lerin resimleri, Avrupa Avant-Garde akımı, kübizm ve uyduları, dışavurumculuk, sürrealizm ve geometrik soyutlama eserleri sergileniyor. Müzede alanın en yetkin ve başarılı Bask ve İspanyol sanatçılarının çağdaş sanat yapıtları da seçilerek gösterime alınmış.

Müzede sabit galerilerin yanında geçici olarak, yeni yapıtların sergilenileceği galeriler de var. Bunların yanında, konferans salonu, gösteri merkezi, restoran, kafeteryaların ve dinlenme mekânları da var. Sanat çalışmalarının yapılabileceği atölyeleriyle yapı, tam bir sanat ve kültür ortamı sunuyor.

Mimarın yaşama bakış açısı yapıta yansımış görünüyor. "Demokrasi altında yönetilen dünya kaotik kentler yaratıyor ve biz bu görüntülerle yaşamayı daha bilmiyoruz... Sanki çeşitli güçler üstüme doğru geliyor ve ben onları çözmeye çalışıyorum... Modern dünya üstünüze çığ gibi çöküyor. Bununla nasıl baş edilir? Bir çözüm 19. yüzyıla geri dönüp orada yaşamak gibi görünebilir, birçok arkadaşım o yıllara dönüp orada yaşamak için her şeyi yapabileceğini söylüyor. Bu bir yol ama çözüm değil ve insanlara 'bakın ben güçsüzüm, düşüncelerim yok, orada olmak istiyorum çünkü güvenli ve benden hiçbir şey istemiyor' demektir" gibi düşünceleri olan

140 metre uzunluğundaki bu galeri dev boyutlu sanat eserlerinin sergilemek için ideal. Resimde Richard Serra'nın yılan adlı eseri (ön planda) ve Claes Oldenburg'un Bıçak Gemisi var (arkada).

Gehry'nin modern dünyada mutlu olduğu söylenebilir.

Güçlü ve güvenli olarak ayakta durmayı başaran Gehry, üstüne gelen güçleri çözümlenmek ve onlardan oluşturduğu kompleks düşüncelerini yapılandırmak için bilgisayar teknolojisini kullanıyor. İnşaat aşamasından önce Gehry ve çalışma grubu gelişmiş bilgisayar tasarım yazılımları kullanıyor. Önce virtuel modeller yaratılıyor arkasından da hangi malzemenin nerede kullanılabileceği yine bu model üzerinde deniyor. Bilgisayar, müzenin yapımında kullanılan hammadde-lerin kesiminde bile kullanılmış.

Gehry'nin takımında, havacılıktaki bilgisayar teknolojisini mimarlarlığa uyarlamakla görevli olan Jim Glymph teknolojiyi şöyle anlatıyor; "Anadüşünce yapıyı elektronik ortamda can-

landırarak. İnşaat alanına gitmeden önce bütün tasarım ve denemelerinizi bu model üzerinde yapabilirsiniz. Farklı malzemeler kullanıp ölçümler yapar ve hatasız bir proje geliştirerek temeli güvenle atarsınız. Kullandığımız bilgisayar teknolojisi olmasaydı bu binaları yapmak olanaksız olurdu demek yanlış olmaz." Aslında bütün bu anlatılanlarda bir tür alaysama (ironi) olduğu söylenebilir; çünkü Gehry, bilgisayardan hiç anlamadığını hatta aletleri nasıl açacağını bile bilmediğini itiraf ediyor. Ama takımı, bilgisayarları konuşturuyor.

Müzenin modellenmesi Santa Monica, California'daki Frank Gehry'nin atölyesinde CATIA adlı bir program yardımıyla gerçekleştirilmiş. Tasarımdaki iç ve dış yapı özellikleri İspanya'ya gönderilerek oradaki bir

çalışma grubunun analizleriyle proje tamamlanmış. Binanın en önemli özelliklerinden biri olan titanyum kaplama binanın dışında ve çatısında kullanılmış. 0,3 mm kalınlığında olan bu tabakalar 2 mm'lik galvanize çelik tabaka sistemi üzerine pullar şeklinde raptiyelenmiş. Çelik tabakalara doğru biçimi verebilmek için, biri her üç metrede bir 50 mm çelik borularla yatay, diğeri her 0,60 metrede bir 90x50 "U" profilli düşey olmak üzere iki hattan yararlanılmış. Bu iki boru/profil yapısı CATIA tarafından modellenerek yapının iskeleti elektronik ortamda tasarlanmış. 23 600 m² lik bir alanı kapsayan titanyum kaplamanın yapılandırma ve düzenleme çalışmaları için 20 000 plan çıkarılmış. 5 900m² alan kaplayan perde duvarlar, 22 400 m² lik sıva panosu ve 4200 m² lik içerde ve dışarıda taş kullanılmıştır. Bunlar için ise, iç perde duvarlarının sağlam yapısı için 500, camdan oluşan dış perde duvarları için 16 500, sıva için 2 000, dış taş yapı için 11 000 ve merdivenler için 600 plan çıkarılmış. Toplam yaklaşık 40 000'den fazla mimari plan yapılmış. Bu 45 000 saat mühendislik ve işin tamamlanması için 2,5 yıl gibi bir süre tutmuş.

Bilim, teknoloji ve sanatın bir araya geldiği bu yapı, bu üçlünün bundan sonra hep bir arada var olacağı düşüncesini sağlamlaştırıyor. Bilim, teknoloji ve sanatın bir araya gelmeyeceği savı 17. yüzyılda çok etkindi. Oysa bu çağdan çok daha önceleri bile coğrafi ve bilimsel keşif ve buluşlarla in-

Frank Gehry'nin Yaşam Öyküsü

Frank Gehry, 1929 yılında Toronto'da doğdu; ününün yaygınlaşması için 60 yıl geçmesi gerekti.

Çocukluğunda, babası oyunu otomatları işini yürütürdü. Okulda küçük Frank tek Yahudi öğrenciydi. Bu nedenle, öteki öğrenciler onu döver, 'balık' takma adıyla çağırırlardı. O yıllarda en iyi arkadaşı büyükannesiydi. Onunla birlikte tahta küplerden kentler ve evler yaparlardı.

Alle, Frank 18 yaşındayken, babasının işlerinin iyi gitmemesi üzerine, Los Angeles'a taşındı. Frank Gehry, şoförlük yapmaya başladı burada. Şöförükten kazandığı para ve ilk eşinin desteğiyle Southern California Üniversitesi'ndeki mimarlık öğreniminin giderlerini karşıladı. 1951 yılında diplomasını aldı. Harvard Üniversitesi'nde kent planlaması alanında yüksek lisans eğitimine başladı. Bu arada, Le Corbusier'i keş-

fetti ve gerçek anlamda ne istediğini anlamaya başladı. Bu Fransız ustanın kati yapılarını bilinçli bir hayranlıkla izledi. Hayatına asıl yön veren ise, Le Corbusier'in ressamlığı oldu. Sanatçının bir sergisinde dolaşırken, kendi deyişiyle, "başka türlü bir özgürlüğün de olabileceği" düşüncesine ulaştı.

1962 yılında kendi firmasını, Frank O. Gehry and Associates, Inc.'i kurdu. Bu yıllarda gece gündüz çalışıp, sanata duyduğu özlemle bürolar, dükkanlar, mobilyalar tasarladı. Diğer mimarlarla düşünce alışverişinde bulunmak yerine, ressamlara ve heykeltıraşlara danıştı. Böylelikle yapılan, 1980'li yıllara ulaşıldığında, birer sanat eseri biçimini aldı.

Gehry, yapılarını, bir sanatçının resim veya heykel yapması gibi oluşturur. Ona göre, heykeltıraş ile mimar arasındaki tek fark, mimarın yapılarının içine tuvalet eklemesidir. Halkçı ve sol görüşlü bir kişi olan Gehry, uyumu sevmektedir. Onun için önemli olan, yarattığı yapıların içinde hareket eden, yaşayan, çalışan insanların kendilerini rahat ve huzurlu hissetmeleridir. Ya-

pılarının, buldukları çevreyi ve kültürü yansıtmalarının üzerinde önemle durur.

Kendisine proje yaptıran müşterilerine akılcı bir şekilde ve kendini onların yerine koyarak yaklaşmaktadır. Müşterileriyle yaptığı uzun, neredeyse ruhsal çözümlenmeler içeren görüşmelerinde, onların en gizli isteklerine yanıt aramaktadır ve bunu gerçekleştirirken beden dilini, mimikleri ve söze dökülemeyen düşünceleri kullanmaktadır.

Gehry'nin geometrik biçim ve malzeme yönünden çok ilginç olan yapılarını, Amerikalı eleştirmen Paul Goldberger estetik açıdan günümüz mimarisinin en kusursuz ve parlak örnekleri olarak nitelendiriyor.

Birçok ödül sahibi olan Gehry'nin ABD, Japonya ve Avrupa'da birçok yapıtı bulunmaktadır. Gehry, halen eşi Berta ve iki oğulları Alejandro ve Sami ile birlikte Santa Monica, California'daki ilginç evlerinde yaşıyor. Kendisini "dekonstrüktivist" yapan bu 1920'li yıllardan kalma şirin pembe villanın özelliği, Gehry'nin evin etrafına bir ikinci ev yapmış olmasıdır.

Frank Gehry'nin hayalleri yüksek teknoloji sayesinde gerçekleşti. Bunun için 45 000 saatlik bilgisayar çalışmaları yapıldı. Resimde Frank Gehry müzenin modeliyle görülüyor. Arka duvarda ise yandaki küçük resim gibi müze planları duvarı kaplıyor.

sanın uzamsal algılayma gücü sürekli olarak değişmiş ve bunun sonucu yaşamda olduğu kadar sanatta da kendisini göstermiştir. Gehry'nin tasarladığı "tufandan önceki" gemi günümüzde bilim, tarih, sosyoloji, söylem ve sanatın bile açıklamada güçlük çektiği olgular karmaşasına karşın, tasarımcının kendisini bunlardan koruduğu yöntemle, kendi karmaşasını en yeni teknik ve malzemeyi kullanarak bir uyum içinde yeniden yaratarak karşı koyuyor. Gerek malzeme, gerek algılayma biçiminde içiçe geçmiş olan bilim, teknoloji ve sanat ilişkisi fotoğrafın bulunmasından beri sanatın araçlarla yapılabildiğini gösteren son yapıtlardan biri, Guggenheim müzesi olarak karşımıza çıkar. Yapı çözümleme yöntemini ortaya koyan Derrida bu yapıyı, geçmiş ve varolan tüm yapı, unsur, olgu ve kavramların bir arada yeniden düzenlendiği "Palimpsest" kavramıyla açıklıyor.

Bilim ve teknolojinin sanatla ilişkilendiği bir başka biçim ve alan olarak karşımıza söylem çıkar. Bilim ve teknoloji, söylemi en çok etkileyen faktördür. Hatta ortaya çıkan ilişkiler yumağının dayanaklarından biridir. Sanatın kimi zaman bu ilişkiler içinden konular, temalar seçtiği olur. Guggenheim müzesi örneğinde de görüldüğü gibi bu kadar pahalı ve

yüksek teknolojiyle yapılan bu yapıt yine söylemsel ticari ilişkiler sayesinde ortaya çıkmıştır. Gemi, koruyucu ve toplayıcı özelliklerinin yanında sanatsal bir şov sunarak ticaret de yapmaktadır.

Diğer yandan Gehry'nin bütün amacı kafasındaki yapıyı gerçekleştirmekti. Sanatı çok seven Gehry, sanatçıların eserlerini sergileyeceği güzel bir yer yapmaktan gurur duyduğunu söylüyor. Sanat nasıl bir yapıya bürünmüş olursa olsun yapıtın kendisi her şeyi açıklıyor. Sivri dilli sanat eleştirmeni Robert Hughes binayı Frank Lloyd Wright'ın yapıtlarından beri en önemli yapıt olarak adlandırıyor. "Pek çok kişi müzeyi anlamayacak ve Gehry'nin yapıtını beğenmeyecek; bina onlara çok garip gelecek ve onlara açıklayamadıkları bir şeyler yap-

cak. Ama mimari gerçekten de size bir şeyler yapmalı, hiçbir ölü alanı olmayan, geniş soluklu binayı çok seviyorum" diyor.

İşte 21. yy mimarisinin sergilendiği bu yeni Nuh'un Uzay Gemisi, Bilbao da kalkış için sizi bekliyor. Son dönem sanat eserlerinin bir çoğunu içinde barındıran bu yapıt, kalkanları hazır tufanı bekliyor. Belki bir tufan olup sizi de yutabilir, belki de Gehry gibi bir şeyleri yerine oturtmanızı sağlar.

Özgür Tek,
Ayşegül Yılmaz

Konu Danışmanı: Bülent Özgüç

Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi

Kaynaklar

Jung, V., Albig, U., "Der Palast Der Zerbrachten Formen",
GEO, Kasım 1997

Planges, P., "Another Tale of two Cities", Newsweek, 3 Kasım 1997

www.ihm.es/portada/museo

www.ihm.com/News/97/10

www.bn30es/projects/guggue_uk.html

www.abnews.com/sections/scitech/gehry/

